

ТМ	Г. XXXIV	Бр. 2	Стр. 421-445	Ниш	април - јун	2010.
----	----------	-------	--------------	-----	-------------	-------

UDK 001:316]:378.4(497.113 Нови Сад)(091)

Прегледни рад

Примљено: 14. 1. 2010.

Божо Милошевић
Филозофски факултет
Одсек за социологију
Нови Сад

СОЦИОЛОГИЈА НА УНИВЕРЗИТЕТУ У НОВОМ САДУ: ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РАЗВОЈ И ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ПРЕПРЕКЕ *

Резиме

У раду се анализира институционални развој социологије на Универзитету у Новом Саду, који се разумева као један од чинилаца “тегобне” социолошке професионализације у тој средини српског друштва. На основу емпиријских показатеља, аутор поткрепљује основну тезу да институционални развој социологије касни у тој средини готово две деценије, у односу на остале универзитетске центре српског (и бившег југословенског) друштва, због ограничавајућег утицаја специфичних идеолошко-политичких прилика. Рад обилује мноштвом података који указују како су се на самом Универзитету (и њему припадајућим факултетима и вишим школама на простору српске аутономне покрајине Војводине) савладале препреке и како је дошло до настанка посебног одсека за социологију на Филозофском факултету. У том смислу, рад се третира као прилог 50-годишњој институционализацији социологије у Србији.

Кључне речи: социологија у Србији, Одсек за социологију у Новом Саду, професионализација, социолошки кадрови, социологија социологије

Нови Сад, као културно и политичко средиште северне српске покрајине, Војводине, имао је две врло повољне околности за развој социологије, половином 20-тог века, које су му нудиле предност у

---

bozomil@nadlanu.com

* Овај прилог је урађен у оквиру пројекта *Педесет година развоја социологије у Србији (1959- 2009)* и пројекта *Улога студената у реформи високог образовања (149034Д)*, који финансира Министарство науке Владе Реп. Србије.

односу на остале урбане средине српског друштва, осим Београда. Једна се односила на остварену институционализацију социологије на Универзитету у Београду, која је пружала могућност да се, уз то, искористи и просторна близина Београда у коме се налазио значајан интелектуални потенцијал и професионална основа српске и бивше југословенске социологије. Друга повољна околност се тиче социокултурних историјских прилика које су Новом Саду придавале епитет културно развијеније средине српског друштва. Међутим, те две повољне околности нису адекватно искоришћене за развој социологије (и, с њом у вези, филозофије) у време када се колико-толико у бившој (социјалистичкој) Југославији отварају нове катедре и одсеци за социологију (крајем 50-тих и почетком 60-тих година) и у којој се обнављају и развијају катедре за филозофију на свим тадашњим универзитетима.

Иако се Нови Сад, у новијој историји (бар последњих стопедесет година), препознаје у српској културној матрици као “Српска Атине”, делује помало збуњујуће када се наведе податак да тако именована “варош” дубоко касни са развојем филозофске и, с њом уско повезане, социолошке мисли и социолошких истраживања у односу на Београд, али и у односу на неке друге урбане универзитетске средине српског друштва (Ниш и Приштину). Чак и метафорична употреба Атине, као ознаке препознатљивог историјског културног и, посебно, филозофског, средишта нема смисла уколико се у том средишту не развија филозофија и (наравно, у модерном добу) социологија.¹

Појава социологије у институционалном систему образовања на реформисаним универзитетима развијених европских друштава, од друге половине 19-тог века, својеврсни је показатељ модернизације, како тих универзитета тако и друштава чији су они део (Милошевић, 2007: 20). У ствари, модернизовани универзитети су сазнајна средишта и катализатори укупне социокултурне модернизације тих друштава. Настанак и институционални развој социологије на тим универзитетима показује да су на њима “освешћене” потребе да се проучавају и разумевају структурално-развојни проблеми тих друштава, како би се могло критички указивати на могућности и границе токова њиховог модернизовања. С обзиром да су се српски (и југословенски) социолози, уз помоћ (стваралачке и критичке) интелигенције, посебно филозофа и теоретичара права, изборили за институ-

¹ И сам писац ове анализе био је у прилици да ослушкује – крајем 70-тих – по-другљиве примедбе поводом помињања Новог Сада као “Српске Атине”, а које су отворено или прикривено упућиване на рачун идеолошког застрањивања тадашње политичке елите у АП Војводини; што се огледало у виду алузија да је она “изгубила компас”, па не разликује “Атину” (као места културе и рационалне/филозофске мисли) од “Тиране” (као места одакле струје мрачне комунистичко-стаљинистичке “флоскуле”, у то време).

ционални развој социологије (крајем 50-тих и почетком 60-тих), прво на београдском, а потом и на љубљанском, загребачком, а, крајем 60-тих и почетком 70-тих година 20-тог века, и на нишком, скопском и приштинском универзитету, кашњење - од деценију и по од последњег поменутог - са институционалним развојем социологије на новосадском универзитету, посебно у виду формирања посебне катедре за образовање социолога, не може се друкчије разумети него као институционална препрека која је била инхерентна специфичним политичким приликама те средине. Зашто баш политичким приликама? Пре свега, треба имати у виду историјску чињеницу да је социологија и у старој (капиталистичкој) Југославији почела, и да је у бившој (социјалистичкој) Југославији остварила развој под јаким утицајем политичких идеологија тих периода (Митровић, 1982; Богдановић, 1990: 25); што само упућује на закључак да тај општи оквир важи и за Нови Сад. Међутим, управо у тој општој околности треба тражити условљавајући чинилац за закаснили развој социологије на новосадском универзитету. Реч је о блокирајућем утицају појачане (локалне) политичке присмотре, која је имала подршку изнутра на том, 60-тих година, новоформираном српском универзитету. Отуда се наредна анализа односа те средине српског друштва према социологији и њеној професионализацији може разумети као прилог „социологији српске социологије“.

*ТЕГОВНО “УКЉУЧИВАЊЕ” СОЦИОЛОГИЈЕ
НА НОВОСАДСКИ УНИВЕРЗИТЕТ:
СОЦИОЛОГИЈА ПОД ПРИСМОТРОМ*

Ако посебно посматрамо институционални развој високошколског образовања у Новом Саду и, у оквиру њега, институционални развој социологије, евидентно је да се у тој средини кренуло у модернизацијске токове европске мисли без социологије (као и филозофије). Наиме, институционални развој новосадског универзитета (са припадајућим факултетима, њиховим катедрама и институцима) одвијао се пуне три и по деценије без систематског институционалног развоја социологије. Ако се за почетак институционалног уобличавања новосадског универзитета узме 1953-54. година, када су основани Филозофски и Пољопривредни факултет (иако је тај универзитет “конституисан” касније, тј. 1960. године), онда се институционализација социолошког (и, с њим у вези, филозофског) образовања на Одсеку за филозофију и социологију Филозофског факултета - тек 1988. године - може разумети као изразита институционална препрека за развој социологије у Новом Саду.

Како се институционална “ингеренција” новосадског универзитета односила на целу северну српску покрајину, Војводину, то се

непримерено кашњење са институционалним развојем социологије (пре свега, у професионалном образовању, али и у организованом експертском приступу истраживањима) на том делу Србије може разумети као продукт додатне војвођанско-аутономашке идеолошке “правоверности”, коју су наметале комунистичке политичке елите бивших југословенских република и покрајина (*РупП-а*). Наиме, комунистичка идеологија војвођанско-аутономашке провинијенције се “доследније”, од српске у целини (али и од осталих републичко-националних, осим босанскохерцеговачке), залагала за “изворну чистоту” марксизма и социјалистичког самоуправљања, па се свим расположивим средствима настојала супротставити “оној врсти” социолошке критике друштва која је негована на првој (београдској) катедри за социологију у тадашњој Југославији. Ако се има у виду и то да тадашња покрајинско-аутономашка политика, у почетку нерадо допушта, а касније настоји и да онемогући значајнији интелектуални утицај слободне критичке мисли у покрајини Војводини, која у то време углавном струји из Београда, онда се тај идеолошки (локално-политички, “аутономашки”) “анти-београдизам” подударио са залагањем за “чистоту” марксистичке и социјалистичко-самоуправне мисли у тој покрајини.²

За реализацију те, час не-социолошке, час анти-социолошке замисли војвођанско-аутономашке комунистичке политичке елите, у почетку (нарочито до половине 70-тих година 20-тог века) ангажују се “компартији одани интелектуалци” са новосадског и, ређе, са београдског универзитета. При томе, строго се води рачуна да неко из “круга београдских критичких социолога” не доспе на новосадски универзитет. “Не-социолошко” (углавном политичко) усмеравање социологије се више примећује у прве две деценије развоја високошколског образовања на новосадском универзитету (1953-1973); када се појам “социологија” и не помиње у наставним плановима студија већине факултета, већ се користи уопштен назив – као нпр. “Основи друштвених наука”, “Основи науке о друштву”, “Друштвене науке” и сл.; за које је, по правилу, предвиђено од 60 до 120, али негде и више, часова годишње (Вид *Таб. 1*).³ У ствари, један од тих назива се прво

² Као илустрација, може се навести једна искуствена чињеница (и аутора ове анализе, из времена када су тајне службе (тзв. службе државне безбедности) “посетиле” већину тада познатијих социолога у Војводини, наговарајући их да не иду на један од највећих социолошких скупова у бившој Југославији (који је био одржан у Порторожу, 1983. године), а тематски је био посвећен кризи и (дез)интеграцији југословенског друштва. (Аутора ових редова су “посетили” по повратку са тог скупа!).

³ У прикупљању података, који се користе у овој и осталим табелама овог прилога, велику помоћ сам имао од асистентике на социологији мр Марице Шљукић, па јој се и овом приликом срдечно захваљујем.

помиње на Филозофском факултету, три године после његовог оснивања (у наставном плану за 1956/57 годину), док се на осталим факултетима неки од наведених назива (као “претеча” социологије) појављује после формалног конституисања Универзитета у Новом саду; и то у наставним плановима за 1962/63. годину, а задржавају се на неким факултетима и вишим школама и до краја 80-тих година.

Табела 1 Наставни предмети друштвених наука (семестар и број часова седмично) на факултетима и вишим школама новосадског универзитета који претходе “увођењу” социологије (до 70-тих)

Шк. год. Факултет	1950-их (1956/1957)	1960-их		1970-их (1972/1973)
		1962/1963	1963/1964	
Пољопривредни факултет ⁴	нема	Основи друштвених наука (I сем. 4+1) Основи социологије (II сем. 3+1) ⁵	Основи друштвених наука (I сем. 4+1) ⁶ Основи социологије (II сем. 3+1) ⁷	Основи науке о друштву (II сем.= 3+1) ⁸
Економски факултет	нема	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+1)	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+1)	Социологија (I и II сем. 2+1)
Машински факултет/ ФТН ⁹	нема	Основи науке о друштву (I и II сем. 4+0)	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+0)	Друштвене науке (I и II сем. 3+0/3+0)
Медицински факултет	нема	Основи друштвених наука (I и II сем. 3 часа)	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+1)	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+0)
Правни факултет	нема	Увод у социологију (I и II сем. 2+1)	Увод у социологију (I и II сем. 2+1)	Општа социологија (I и II сем. 2+1)

⁴ Пољопривредни факултет је према програму из 1960/1961. шк. год. имао предвиђену наставу из предмета *Основи науке о друштву и политичка економија* (I год. 3+1/4+1). Према програму из 1961/1962. шк. год., назив предмета је *Основи друштвених наука* (I сем. 4+1).

⁵ Према подацима из: *Тридесет година Пољопривредног факултета у Новом Саду (1954 - 1984), Нови Сад, 1984.*

⁶ Према подацима из Прегледа предавања на Универзитету у Новом Саду за школску 1962/1963 годину, Нови Сад, 1963.

⁷ Према подацима из: *Тридесет година Пољопривредног факултета у Новом Саду (1954-1984), Нови Сад, 1984.*

⁸ Вид. фусноту 2. Према подацима из књиге у фусноти 3, на Пољопривредном факултету се шк. 1971/1972 год. слушао предмет *Основи социологије* (II сем. 3+1); шк. 1975/1976 год. се слушала *Социологија* (II сем. 4+1), а шк. 1977/1978 год. се такође *Социологија* (II сем. 4+1).

⁹ Машински факултет, који је основан 1960-е године, 1974. год. прераста у Факултет техничких наука.

Технолошки факултет	нема	Основи друштвених наука (III и IV сем. 4 часа)	Основи науке о друштву (III и IV сем. 4+1)	нема
Филозофски фак. (СХ и југ. књиж.; математика)	Основи друшт. наука (I, II, III и IV сем. 2+0)	нема	нема	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+0 = све групе)
Природно-математички факултет	нема	нема	нема	Основи науке о друштву (I и II сем.: матем., хемија, геогр.; III и IV сем.: биол., физика)=2+0

Једино је Правни факултет садржавао назви “социологија” у наставним плановима од свог оснивања, јер се у њима именује “Увод у социологију”, “Општа социологија” и “Социологија”; док је на Пољопривредном факултету десет година по оснивању (наставне 1963/64) у првом семестру предвиђен предмет „Основи друштвених наука”, а у другом семестру “Основи социологије” (али се тај назив није, у том првом период наше анализе, одржао у континуитету честих измена наставних планова). Социологија, као наставни предмет се, такође, први пут појављује (са 2 часа предавања и 1 час вежби, седмично) на “међуфакултетским одељењима” са интердисциплинарном наставом (а) из економских и правних наука. и (б) из пољопривредног машинства.

“Анти-социолошко” усмеравање социологије, као други период у нашој анализи, на новосадском универзитету посебно долази до изражаја од половине 70-тих и траје до пред крај 80-тих година 20-тог века. Ту деценију и по карактерише доста збркан однос према социологији. С једне стране, доминантна политичка елита, уз помоћ једног дела “марксиста” из претходног периода (међу којима се налази неколико наставника и асистената који су завршили основно социолошко образовање), успева да наметне оснивање посебне наставне Групе за марксизам (на Филозофском факултету, 1976. године, али је уписана у “регистар” три године касније), а, с друге, “препушта” се факултетима у саставу универзитета да самостално одлуче о називу предмета који ће “покривати друштвену проблематику”. Отуда ће, у том периоду, доћи до појаве назива “социологија” у наставним плановима још неких факултета и, ређе, неких виших школа (које су у том периоду биле у саставу универзитета; једино у Новом Саду!) (Вид. Таб. 2а и Таб. 2б). Официјелно конституисање Групе за марк-

сизам је у извесном смислу “олабавило” присмотру на осталим факултетима новосадског универзитета, па је ту прилику искористило неколико наставника и асистената који су реализовали наставу на тим факултетима и на вишим школама, у том смислу што су они успели да “уврсте” социологију у њихове наставне планове.

Табела 2а Година првог појављивање назива “социологија” (семестер и број часова седмично) у наставним плановима факултета и виших школа новосадског универзитета

Шк. година Факултет	1980-их		1990-их (од 1994/1995 до “болоњског процеса”)	После 2007. (студијски програми по “болоњском процесу”) ¹⁰
	(1982/1983)	(1984/1985-89)		
Пољопривредни факултет	<i>Социологија</i> ¹¹ (сви одсеци у II сем.3+1, осим за агроекономск и у V сем. 4+2)	Социологија (сви одсеци у II сем. 4 часа, осим агроекон. у V сем. 3 часа)	Социологија (сви одсеци у II сем. 3+1, осим агроекономског; у V и VI сем. (3+1))	Социологија (сви одсеци у I и II сем. 2+1, осим агроекономског у III и IV сем. 4+3)
Економски факултет	<i>Социологија</i> (I и II сем.2+1); Увод у метод. друшт. наука (VII и VIII сем. 2+0) ¹² , Рурална и урбана социал. (VII и VIII сем.3+1) ¹³	Социологија (I и II сем. 2+1)	Социологија (I сем. 3+1)	Социологија (изборни предмет у II сем. 2+2); Социологија људског ресурса региона. (на докторским студијама)
Машински факултет/ Факултет техничких наука	Основи науке о друштву (I и II сем. 3+1)	Основи науке о друш. (I сем 3+1); <i>Социологија рада</i> (III сем. 2+1)	Социологија науке (ел. одсек II сем. 4 часа; машин. одсек I и II сем. 3 часа);	Социол. технике (изборни/ обавезан предмет, 2+0) ¹⁴ ; Социол.аспекти технич. развоја (обавезни/ изборни, 2+0) ¹⁵ ; Социологија

¹⁰ Подаци који се односе на најновије наставне програме добијени су на основу интернет извора (сајтови наведених факултета и високих струковних школа).

¹¹ Наведено је да је на овом факултету назв “социологија” постојао и раније (шк. 1962/63), али да се није одржао у континуитету.

¹² За студенте организационог смера

¹³ На смеру за планирање и привредни развој

¹⁴ Изборни на машинским смеровима, а обавезан на смеровима *енергетика, електроника и телекомуникације и Геодезија и геоматика.*

¹⁵ Обавезан предмет на смеру *Рачунарство и информатика*, а изборни на смеровима *Саобраћај и транспорт и Поштански саобраћај и телекомуникације.*

			Наука о друштву (грађевинск и одсек и сем. 2 часа); Социологија са социологијом рада (I и II сем. 3 часа)	рада (изборни (3+0)/обавезан (2+2) ¹⁶ ; Социол. и економика грађевинарства (изборни 3+0); Социол. грађене средине (обавезни 2+0); Социолог. мас. ком. (2+2); Социол. културе (2+2)
Медицински факултет	Основ науке о друштву (I и II сем. 2+1)	Основи марксизма (II сем. 2 часа) и Самоуправн и социјализам (IV сем. 2 часа)	<i>Социологија</i> (II сем. 2+1)	Социологија (I сем. 2+0 на смеру <i>Здравствена нега</i> ; Медиц. етика и социолог. (I сем. 3+0 смер. <i>Медицинна i Соматоологија.</i>)
Правни факултет	<i>Опита социологија</i> (I и II сем. 2+1); Социологија права (опциони)	Општа социологија (I и II сем. 2+1)	Социологија (I и II сем. 2+2); Социол. полит. и права (VI сем.2+0)	Социологија (3+0)
Технолошки факултет	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+1)	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+1)	Социологија (I сем. 3+1)	Социологија рада (изборни у IV сем. 2+2); после “болоње” укинут)
Филозофски факултет (не-социолошки одсеци/групе)	Наука о друштву (I и II сем.2+1 за све наставне групе); <i>Социологија</i> (III и IV сем. 2+1 за друштвене групе); Социологија друштвене свести - III и IV сем.2+1- за филолошке групе)	Наука о друштву (I и II сем.2+1 све наст. групе); Социологија (III и IV сем. 2+1 друштв. групе); Социологија друшт. свести (III и IV сем.2+1- филол. групе)	Социологија (I и II сем. 2+1 – општи курс); Социологија културе (V и VI сем. 2+0); Социологија образовања (IV сем. 2+0 – педагози);	Напомена: После акредитације јединственог факултета (2008/09) студенти могу да бирају било који (једносеместрални) социолошки предмет који се предаје на Одсеку за социологију.

¹⁶ Изборни на смеру *Грађевинарство*, а обавезни на смеровима *Индустријско инжењерство* и *Инжењерски менаџмент*.

Природно-математички факултет	Наука о друштву (I и II сем. 2+1)	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+1)	<i>Социологија</i> (I и II сем. 2+0)	Социологија (II сем. 4+0) ¹⁷ ; Социал. образов. (2+0 - Физика); Социол. туризма (смер <i>Туризам и хотелијерство</i> - 2+2.)
Академија уметности	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+0)	Основи науке о друшт. (I и II сем. 2+0); <i>Социол. умет.</i> (III и IV сем. 2+0)	Социологија културе (II и III сем. 2+0)	Социологија културе (изборни у II и III сем. 2+0)
Факултет физиике културе/Факултет спорта и физичког васп. (Н.Сад) ¹⁸	Наука о друштву (I и II сем. 2+1)	Наука о друштву (I и II сем. 2+0); <i>Социол. спорта</i> (VII сем. 2+0)	Социологија I (I сем. 4+0); Социологија II (VIII сем. 4+2)	Социологија и социологија спорта (I и II сем. 3+0)
Грађевински факултет (Суботица)	Наука о друштву (I сем. 4+2)	Наука о друштву (I сем. 4+0)	<i>Социологија</i> (I и II сем. 2+0)	Социологија рада (II сем. 2+2)
Педагошко-технички факултет/Технички факултет “Мијаило Пупин” Зрењанин) ¹⁹	Наука о друштву (I и II сем. 2+1); Социологија и политика образ. и васп. (VII и VIII сем. 2+1/2+3)	Наука о друштву (I и II сем. 2+1); Социологија и полит. образ. (VII и VIII сем. 2+0)	Социологија (I и II сем. 2 часа)	Социологија (изборни у I сем. 2 часа)

¹⁷ На департамента/групама: Географија, Хемија, Аналитичар заштите животне средине, Биохемија, Контрола квалитета и управљање животном средином, Математика, Примењена математика, Информатика.

¹⁸ Према програму од 2000-их Факултет физичке културе се назива Факултет спорта и физичког васпитања.

¹⁹ Од 1990-их овај факултет је само технички.

Табела 26 Година појављивање назива “социологија”
(семестер и број часова седмично) на вишим и високим струковним
школама у Војводини

Шк. година Факултет	1980-их		1990-их	После 2007.
	(1982/1983)	(1984/1985-89)	(од 1994/1995 до “болоњског процеса”	(студијски програм по “болоњск. процесу ”) ²⁰
Виша ек.- комерц шк. - ВЕКШ (до спајања са ВШОР) (Н. Сад)	<i>Социологија</i> (сви смерови, III сем. 4+1)	Социологија (I и II сем. 2+0/2+1)	-	-
Виша школа за орган. рада - ВШОР (Н. Сад) (до спај. са ВЕКШ)	Наука о друштву (I и II сем. 3+0)	Наука о друштву (I сем. 3+0)	-	-
Виша техничка школа (Н. Сад)	Основи науке о друштву (I и II сем.3+2)	Основи науке о друшт. (I и II сем.3+2)	<i>Социологија</i> <i>са социолог.</i> <i>рада</i> (I сем. 2+1)	Социологија са социолог. рада (I сем. 2+1)
Виша техничка школа (Зрењанин)	Основи науке о друштву (I и II сем. 2+2)	Основи науке о друшт. (I сем. 3+1)	<i>Социологија</i> (I сем. 2+1)	Социологија (I сем. 2+1)
Виша техничка школа (Суботица)	Основи науке о друштву (I и II сем. 4+0/4+2)	Осн. науке о др. (I и II сем. 3+2)	<i>Социологија</i> (I сем.2+1)	Социологија (I сем. 2+1)
Виша техн. грађев. школа (Суботица) (до укидања)	Наука о друштву (I и II сем. 2+1)	Наука о друштву (I и II сем. 2+1)	-	-
Центар за позивноузм. образ. и васп. прехр. стр (Врбас) (до укид.)	Основи науке о друштву (I и II год. 2+1/2+1)	Основи науке о друштву (I и II сем.2+1)	-	-
Педаг. Академ. (у С. Митровици, Н.	Основи науке о друштву или	Основи науке о друштву (I и II сем.3+1)	<i>Социологија</i> (I и II сем. 2+1)	-

²⁰ Подаци који се односе на најновије наставне програме добијени су на основу интернет извора (сајтови наведених факултета и високих струковних школа).

Саду, Суботици, Сомбору, Вршцу и Кикинди (до укидања)	Наука о друштву (I и II сем. . 3+1)			
Учитељски/ Педагошки факултет (Сомбор) ²¹	-	-	<i>Социологија</i> (I и II сем. 2+0/2+1 и III и IV сем. 2+0)	Социологија (I сем. 2+1); Социол. културе (изб. у III сем. 2+1); Социол.образ. (IV сем. 2+1); Социол. детињства (изб. у VIII сем. 2+1);
Учитељски факултет на мађарском језику (Суботица) (формиран после 2000-те)	-	-	-	<i>Увод у социологију</i> (изб. у II сем. 1+1); Социолог. образ. (изб. III сем. 1+1); Социол. пор.(изб. у IV сем. 1+1)
Виша посл. шк (Н. Сад) (спојене ВЕКШ и ВШОР)				Социологија (II сем. 2+2)
Висока техн. шк. струк. студија (Суботица)	-	<i>Социологија</i> (I и II сем. 1+1)	Социологија (I и II сем. 1+1)	-
Висока техн. шк. струк. студија (Зрењанин)	-	<i>Социологија</i> (I и II сем. 1+1)	Социологија (I и II сем. 1+1)	-
Висока шк. струк. студ за образ. васпит. (у С.Митровици, Н.Саду, Суботици, Вршцу, Кикинди)	-	-	-	<i>Социологија</i> (I сем. 1+1); Социологија образовања (II сем. 1+1)

У Таб. 2а и Таб. 2б јасно је истакнуто (**болд-италиком**) назив социолошког предмета и време његовог првог “појављивања” у нас-

²¹ Од 1990-их Педагошка академија у Сомбору “прераста” Учитељски факултет (а после 2000-те постаје Педагошки факултет).

тавним плановима појединих факултета и виших школа. Из тих табела се види да се, као замена за социологију, дуго (више од две деценије) одржавају сурогат-називи који “осцилирају” око имена социологија; што само потврђује колико је био јак идеолошко-политички утицај на “креирање” тих предмета на самом Универзитету. Ипак, увођење бар једног социолошког предмета - у претходном периоду - на Правном, Економском и, у једном временском интервалу, на Пољопривредном, деловало је подстицајно (иако споро) на прихватање социологије као наставног предмета на осталим факултетима, вишим и високим струковним школама. Извени проблеми, у смислу “померања” социологије и њених дисциплина у изборну област, који се примећује после акредитације по “болоњском процесу” (почев од 2006. године), само показује да отпори рационалном, социолошком разумевању света нису нестали ни у овој средини српског друштва. Овај пут се отпори јављају као израз уско-стручних идеолошких опорављања, без обзира да ли је реч о биомедицинском, техничком-технолошком, организационо-економском, или лингвистичко-језичком погледу на стварност модерног образовања. Ипак, ретки су покушаји да се социологија потпуно “избаци” из образовања студената, као што је случај са Технолошким факултетом у Новом Саду (што се види у *Таб. 2а*) и Високом струковном школом за образовање васпитача у Вршцу (што се види из *Таб 2б*).

Појава назива “социологија” у наставним плановима неких факултета и виших школа, од половине 70-тих до пред крај 80-тих година 20-тог века, пре свега је зависила (1) од тога да ли је наставник за тај предмет био социолог и (2) да ли је имао углед научника и лични утицај у наставном колективу (и/или шире, у друштву). При томе, на Универзитету у Новом Саду се, у то време, образује посебни “актив” у коме доминантну реч воде наставници марксизма (који су у ранијем периоду “задobili поверење” креатора (спољњег) политичког утицаја на “корпус друштвених наука” на Универзитету (и у средњошколском образовању), који “будно пазе” да на том универзитету не дође до настанка “антисамоуправних”, “анархолибералних” и каквих све не наводних идеологија које би могле нарушити “примерну” средину комунистичке идеолошке “правоверности” у бившој Југославији.²² Углавном је реч о наставницима који у социолошкој професији (до тада?) нису значили ништа, иако је понеко од њих имао основно социолошко образовање, а докторат је стицао

²² Из редова тих наставника ће потећи идеја, коју ће они реализовати у пракси, да се формира посебно војвођанско социолошко удружење (1978. год.), које је најмање сарађивало са српским социолошким друштвом. То је био још једна (на-опака) намера да свака *РиП*-а има (и) своју (системску) „социолошку интелигенцију“.

углавном на факултетима политичких наука (који су у то време “ни-циали” по Југославији као антипод социолошким катедрама и критичкој социолошкој мисли у успону), или, ређе, на неким другим факултетима друштвених наука.

У том погледу, као илустрација нам може да послужи преглед ангажованих наставника, од половине 50-тих до почетка 80-тих година 20-тог века (Вид. *Таб 3а* и *Таб 3б*), из кога се види да, осим на Филозофском и Правном факултету, социологију (или оно што је њу “заменењивало”, као “основи” или као “увод” у друштвене науке) предају наставници без основног социолошког образовања, и углавном без магистарске и докторске тезе из области социологије. Мањи део факултета и виших школа, у том периоду, има стално запосленог наставника за социологију или за предмет који ју је “заменењивао”, а већином се они на њима ангажују као хонорарни наставници за “извођење наставе”. Извесно побољшање у професионалној оспособљености наставника за наставно-научни рад из области социологије на појединим факултетима (осим Филозофског, на коме се конституише посебна катедра) и вишим и високим струковним школама у Војводини примећује се од краја 80-тих, али је тај тренд (развоја) под знаком питања због тога што се на већини не ангажују сарадници/асистенти за социологију.

Табела 3а Професионална оспособљеност наставника и асистената за предмете из основа друштвених наука и социологије на факултетима новосадског универзитета (број наставника и асистената, завршен факултет/група и докторат)

Школска година	1950-их (1956/1957)	1960-их		1970-их (1972/1973)	1980-их		1990-их (1994/1995)	После 2000-е (Студијски програм по “болонском процесу”)
		1962/1963	1963/1964		(1982/1983)	(1984/1985)		
Факултет								
Пољопривредни факултет	-	1 проф. (дипл. ецц; др екон. наука)	1 проф. (дипл. ецц; др екон. наука)	1 проф. (агроеко н.; др агроек. наука)	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. наука)	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. наука)	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. наука) и 2 асист. (мр социолог ије)	1 проф. (социал. др социологије) и 1 асист. (мр соц.)
Економски Факултет	-	1 проф. (дипл. прав; др)	1 проф. (дипл. прав; др)	1 проф. (дипл. ецц; др екон. наука) и	2 проф. (дипл. ецц; др екон. наука)	2 проф. (дипл. ецц; др екон. наук) и	3 проф. (дипл. ецц; др екон. наука)	2 проф. (1 дипл. ецц; др екон. н. и 1 дипл. политик.);

		полит. наука)	полит. наука)	1 асистент (дипл. ецц)	и 1 асист (мр екон.)	1 асист. (мр екон.)		др полит. наука)
Машински факултет/ Факултет техничких наука	-	1 виши предавач (дипл. прав.; мр полит. наука)	1 виши предавач (дипл. прав.; мр полит. н.)	1 виши предавач (дипл. правник; мр полит. наука)	1 проф. (дипл. социолог; др полит. наука)	1 проф. (дипл. социолог; др социолошко-правних наука)	1 проф. (дипл. социолог; др социологије)	2 проф. (1 дипл. социол. др социол. и 1 дипл. псих.; др менаџмента) и 1 асист. (дипл. соц)
Медицински факултет	-	1 проф. (дипл. правник; др права)	1 проф. (дипл. правник; др права)	1 проф. (дипл. правник; др права)	непознато	непознато	1 проф. (дипл. социолог; др социолошко-правних наука)	2 проф. (1 дипл. социолог; др социол.-прав. н. и 1 др мед. и др мед. наука.)
Правни факултет	-	2 проф. (2 дипл. правн. и др политичке социолог.) и 1 асистент (дипл. прав; др полит. наука)	1 проф. (дипл. прав.; др правних наука) и 1 асистент (дипл. правник)	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. наука) и 1 асистент (дипл. правник; мр правних наука)	3 проф. (2 дипл. прав.; 1 др прав. наука, а 1 др социол. и 1 дипл. социал.; др социал.-прав. наук) и 1 асист. (дипл. социолог.).	2 проф. (оба дипл. правници; 1 др правних наука, а 1 др социологије) и 1 асистент (дипл. социолог; мр социологије)	1 проф. (дипл. социолог; др социологије)	1 проф. (дипл. социолог; др социологије)
Технолошки факултет	-	1 виши предавач (дипл. правник; мр полит. наука)	1 виши предавач (дипл. правник; мр полит. наука)	непознато	1 проф. (дипл. социолог; др полит. наука) и 2 асистента (1 дипл. социолог)	3 проф. (2 дипл. социолога - 1 др полит. н., а 1 др социал.-прав. наука; 1	2 проф. (оба дипл. социолози; 1 др социологије и 1 др социолошко-правних	-

					ог и 1 мр социоло гије)	дипл. правни к; др полит. наука)	наука)	
Филозофски факултет	-	-	-	1 проф. (дипл. социолог ; др политич ких наука)	6 проф. (4 дипл. социоло га; 2 др социол. -прав. н. и 2 др полит. н.; 2 дипл. прав.; 1 др права и 1 др полит. наука) и 3 асистен та (1 дипл. социол ог, 1 мр социол. и 1 мр филозо ф.)	6 проф. (4 дипл. социол га; 2 др социал. - правни х наука и 2 др полит. наука; 2 дипл. прав.; 1 др права и 1 др полит. наука) и 2 асистен та (1 дипл. социол ог. и 1 мр филозо ф.)	Напомен а: Видети посебну табелу о наставни цима и асистент има на Катедри за социолог ију !	Напомена: Вид. посебну табелу о наставниц има и асистентим а на Катедри/ Одсеку за социологиј у !
Природно- математички факултет	-	-	-	1 проф. (дипл. филозоф; др политич ких наука)	1 проф. (дипл. социоло г; др полит. н.) и 1 асист.(д ипл.соц .; мр социол огије)	1 проф. (дипл. социол; др полит. н.) и 1 асистен т (дипл. социол ог; мр социол огије)	1 проф. (дипл. социоло г; др полит. наука)	2 проф. (1 дипл социологу; др полит. наука и 1 дипл. географ; др туризма)
Академија уметности	-	-	-	-	1 проф. (дипл. правни к; др социол огије)	1 проф. (дипл. правни к; др социол огије)	1 проф. (дипл. социолог ; др полит. наука)	1 проф. (дипл. социологу; др социологиј е)
Фак. физичке	-	-	-	-	непозна то	1 проф. (дипл.)	1 проф. (дипл.)	1 проф. (дипл.)

културе /Фак. спорта и физичког васпит. (Н. Сад)						социолог; др полит. наука)	социолог; др полит. наука)	социолог; др социологије)
Грађевински и факултет (Суботица)	-	-	-	-	1 проф. (дипл. прав.; др полит. н.) и 2 предав. (1 дипл. социал. и 1 дипл. полит.)	1 проф. (дипл. правник; др полит. наука)	1 проф. (дипл. правник; др полит. наука)	1 проф. (дипл. правник; др полит. наука)
Педагошко-техн. фак./ Технички фак. "М. Пупин" (Зрењанин)	-	-	-	-	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. наука)	2 проф. (1 дипл. филоз., др полит. н.; 1 дипл. педаг. др полит. наука)	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. наука)	непознато
Учитељски факултет на мађ. ј. (Суботица)	-	-	-	-	-	-	-	1 проф. (дипл. енци; др полт. наука)
Учитељски/ Педагошки факултет (Сомбор)	-	-	-	-	-	-	2 проф. (2 дипл. социол.; 1 др социол; 1 др полит. наука.) и 1 предав. (дипл. истор. и мр полит. наука)	2 проф. (2 дипл. социолога и др социологије)

Табела 3б Професионална оспособљеност наставника и асистената за предмете из основа друштвених наука и социологије на вишим и високим струковним школама у Војводини (број наставника и асистената, завршен факултет/група и докторат)

Шк. година Факултет	До 1980-их (1972/1973)	1980-их		1990-их (1994/ 1995 и касније)	После 2000-те (студијски програми по “болоњском процесу”)
		(1982/1983)	(1984/1985)		
Виша екон- комерц. школа – ВЕКШ (до спајања у Вишу посл. шк.) (Н. Сад)	-	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. наука) и 1 предавач (мр ецц)	1 предавач (дипл. ецц)	-	-
Виша шк за орг. рада (до спајања у Вишу посл. шк.) (Н. Сад)	-	1 проф. (дипл. политик.; др полит. наука)	1 проф. (дипл. политик.; др полит. наука)	-	-
Виша техни. шк. (Н. Сад)	-	1 проф. (дипл. полит.; др полит. н.)	1 проф. (дипл. полит.; др полит. наука)	-	-
Виша техн. шк. (Зрењан.)	-	1 предавач (дипл. истор.; мр истор.)	1 предавач (дипл. историчар; мр истор.)	-	-
Виша тех. шк. (Суботица)	-	2 пред. (1 дипл. прав. и 1 дипл. ецц)	1 предавач (дипл. ецц; мр екон. наука)	-	-
Виша техничка грађ. школа (Суботица)	-	1 предавач (дипл. истор.; мр истор.)	-	-	-
Центар за позивноус м. образ. и васп. (Врбас)	-	1 проф. (дипл. социолог; др полит. наука)	1 проф. (дипл. социолог; др полит. наука)	-	-
Педагошке академије у С.Митрови ци, Н.Саду, Суботици, Сомбору,	-	5 предавача (1 дипл.социолог , мр социологије; 3 дипл. историчара, и 1 мр друшт.-	5 предавача (1 дипл.социол. мр социологије; 3 дипл. историчара; 1 мр друшт.-	-	-

Вршцу и Кикинди		од тога 1 мр друштвено- правних наука, 1 мр историје, 1 мр полит. наука и 1 проф. историје)	правних н, 1 мр историје и 1 мр полит. наука и 1 дипл. историчар)		
Пољоприв. машинство (интердисц. одсек)	1 проф. (дипл. прав.; др полит. наука)	-	-	-	-
Међуфакул тетски интердисци плин. настава економ. и правних наука	1 проф. (дипл. филозоф; др полит. н.) и 1 асистент (дипл. правник; др социол.)	-	-	-	-
Виша посл. школа (Н. Сад) (спојени ВЕКШ и ВШОР)	-	-	-	-	1 проф. (дипл. политиколог; др друштвено- правних наука)
Висока техн. шк. струк. ст. (Суботица)	-	-	-	-	напознато (у процесу акредитације)
Висока техн. школа струк.ст.(З рењанин)	-	-	-	-	непознато (у процесу акредитације)
Висока шк. струк. студ. за образ. васпитача (у С. Митровици , Н. Саду, Суботици, Вршцу и Кикинди)	-	-	-	-	3 проф. (2 дипл. социолог, 1 др полит. наука и 1 дипл. филозоф, др друшт.- правних наука) и 1 дипл. социолог, мр социологије)

Претходна анализа развоја социологије на новосадском универзитету, и у целој српској покрајини Војводини, потврђује констатацију - која је наведена на *Веб-Сите* Одсека за социологију на Филозофском факултету у Новом Саду - да се као посебна академска и научна дисциплина, социологија на Универзитету у Новом Саду “појавила касно и да се развијала мукотрпно” (*www*).

*ОСНИВАЊЕ КАТЕДРЕ ЗА СОЦИОЛОГИЈУ (1988-93):
ПОДСТИЦАЈ РАЗВОЈУ СОЦИОЛОГИЈЕ
НА НОВОСАДСКОМ УНИВЕРЗИТЕТУ*

Могло би се без ограда рећи да оснивање Одсека за филозофију и социологију (1988), и у оквиру њега посебне - Катедре за социологију (1993), на Филозофском факултету представља почетак истинског институционалног развоја социологије у Новом Саду, као и на факултетима и вишим/високим струковним школама, који у Војводини “гравитирају” новосадском универзитету (као другом по величини универзитету у Србији). Катедра за социологију (као и Катедра за филозофију), у оквиру Одсека за филозофију и социологију, настале су организационом трансформацијом Групе за марксизам, која је функционисала (од 1979-те године) у оквиру Института за филозофију и социологију.²³ У ствари, самим формирањем Одсека за филозофију и социологију престаје са радом марксистичка група на Филозофском факултету у Новом Саду. Како је мањи део наставника и асистената те групе имао основно социолошко образовање, приступило се професионалном (“кадровском”) јачању; уз задржавање једног дела наставника који нису имали основно социолошко образовање. Отуда, за две-три године, а посебно од формирања посебне Катедре за социологију у оквиру наведеног одсека (1993. год.),²⁴ она израста у једну од најбоље професионално (“кадровски”) оспособљених катедри на Филозофском факултету у Новом Саду (којег сачињава тада 12, а сада 17 одсека филозофских/друштвених и филолошких наука). Па, ипак, у једној “интерној” анализи шефа Катедре из

²³ Поред основног подстицаја тој трансформацији, који се огледао у слабљењу идеолошко-политичког притиска, свакако треба навести и лични утицај социолога проф. М. Митровића, који управо тада прелази са једног “нематичног” (техничког) факултета новосадског универзитета на Одсек за филозофију и социологију и који, захваљујући личном утицају на двојицу социолога са марксистичке групе (проф. Трипковића и проф. Коковића), праве отклон од те групе (која се “тихо гаси”).

²⁴ У то време је проф. М. Трипковић био декан Факултета, проф. Д. Коковић шеф Одсека за филозофију и социологију, а први шрф Катедре за социологију (1993-98) био је проф. Б. Милошевић; сви са основним социолошким образовањем на Групи за социологију Филозофског факултета у Београду.

тог периода (март 1997) (Вид. *Таб 4*) изражава се потреба за још бољим професионалним “јачањем” Катедре; с обзиром да знатан део запослених у њој тада нема “целовито” социолошко образовање (од основних студија преко магистратуре до доктората).

Табела 4 Преглед броја запослених и неопходних наставника и асистената сарадника на Катедри за социологију Филозофског факултета у Новом Саду (март 1997)

Потребан:	“Кадрови”	Наставници (број)	Асистенти (број)
Максималан број (1 предмет = 1 наставник/асистент)		25	22
Оптималан број (2 предмета = 1 наставник/асистент + одговарајући ужестручни састав)		14	11
Минималан број (“унутрашња” прерасподела часова према расположивим научним и наставним звањима)		14	8
Стање		11	4

Наставнике и сараднике, који су - као научници и предавачи – запослени на универзитетима (па, самим тим, и на Катедри за социологију) само условно можемо означити као “кадровски потенцијал”. Наиме, термин “кадрови” је више присутан у свакодневној употреби као израз којим се означава посебно обучена скупина људи који имају одлучујући значај за функционисање рада у хијерархијски уређеним организацијама. У том смислу, порекло тог појма треба тражити у војничком уређивању односа између различитих нивоа хијерархијског “командовања”. Употреба термина “кадрови” за означавање запослених наставника и сарадника (асистената) на Катедри има оправдања само у оној мери у којој се хијерархијско уређење (биро-кратских) односа на универзитетима подудара са војничком хијерархијом. Однос између наставника и сарадника (асистената) на универзитетима има неке елементе формалне “надлежности”, који се огледају у односима између научно-наставних звања, па се само у том (формалном) смислу може говорити о кадровима. С друге стране, и термин “потенцијал” можемо употребљавати такође условно када је реч о запосленим наставницима и сарадницима на Катедри. Обзиром да је реч о *стварно* радно ангажованим људима у настави и науци, истовремено, термин “потенцијал” се више односи на њихове (претпостављене) могућности које се садрже само једним делом у формалним особеностима њихове (радне) биографије и, посебно, у степену и врсти образовања. Одређена врста делатности и садржај рада

у њој захтевају да формални показатељи оних који ту делатност обављају буду што је могуће више у складу са њима.

Формални показатељи запослених на Катедри за социологију (Вид. *Таб. 4*) су, дакле, само једна “неумољива” чињеница око које тешко да може бити спорења, па су они само предуслов за евентуалну садржинску анализу њиховог стварног “кадровског” доприноса социологији, као и доприноса професионализацији социологије и препознатљивости научног доприноса Катедре у ширим социолошко-професионалним оквирима. Из историје развоја високошколског образовања је познато да се та препознатљивост тешко стиче без целовито осмишљеног и упорног рада, посебно у оним срединама у којима се рационалноискуствено (читај, социолошко!) сазнање о друштву тешко пробија кроз идеолошке магле, квази-научне заблуде, протонаучна истраживања и традиционалистички обојену (“паланачку”) осиноност према носиоцима тог сазнања. У таквим условима већу шансу за настанак, развој и опстанак имају оне делатности или њени организациони делови који су “изнутра” демократски организовани и у којима раде истински професионалци, који су “срасли” са том делатношћу, а који се, при том, међусобно односе не као конкуренти него као (критички) сарадници. Отуда је и та прва (и. до сада, једина) критичка анализа “кадровског потенцијала” на Катедри за социологију (после осам година од оснивања и током првог четворогодишња њеног релативно самосталног деловања на Филозофском факултету у Новом Саду), имала циљ да се од самих почетака “ударе” што квалитетнији професионални темељи.

Како је реч о једној катедри за социологију, то би било “нормално” очекивати да велику већину наставника и сарадника који су запослени на њој сачињавају социолози; како по свом основном, тако и по магистарском и докторском образовању (у зависности од тога да ли су наставници или асистенти). Међутим, од 14 ангажованих наставника и асистената на Катедри у том периоду (Вид. *Таб. 4*) само три наставника (1 редовни професор и 2 доцента) имају “целовито” професионално-социолошко образовање. Делимично у вези с тим је и податак да још један редовни професор има завршене основне студије из социологије и докторат из социологије на правном факултету, али без магистратуре. Такође, још два наставника (оба доцента) су доктори социолошких наука, иако су пре тога завршили основне студије на не-социолошким групама, а магистрирали су – један на политичким наукама, а други на медицинском факултету. Још два наставника (оба редовни професори) завршили су основне студије социологије на филозофском факултету, али су доктори политичких наука, од којих је један без магистратуре а други са магистратуром на политичким наукама. Такође, два наставника су завршили основне студије на правном факултету (дипл. правници); од тога је је-

дан магистар и доктор политичких наука, а други магистар и доктор правних наука. Један наставник је завршио архитектуру, где је и докторирао са социолошком тематиком. Када је о асистентима (сарадницима) реч, онда се могу навести подаци да сва четири асистента, у том периоду, имају завршене основне студије социологије; од тога су три професори социологије, а један дипломирани социолог.²⁵ Поред тога, потребно је напоменути да су, у периоду од 1994 до 1997. године, Катедру напустили: 3 наставника-редовна професора (2 су отишли на Одсек за социологију Филозофског факултета у Београду, а 1 на Учитељски факултет у Београду) и 4 асистента-дипломирана социолога (2 су отишли на Одсек за социологију Филозофског факултета у Београду, 1 у Аустралију и 1 у Праг). Један од основних, ако не и најважнијих, разлога за њихов одлазак односио се на немогућност Катедре (Факултета) да им помогне у решавању стамбеног проблема (следи да нису били из “локалне” средине).

Дакле, тај први критички увид у стање “кадрова” на Катедри за социологију имао је циљ да се што пре организовано отклоне и последње институционалне препреке, које су се жилаво одржавале не само на (за социологију) тзв. не-матичним факултетима него и на самом Филозофском факултету. Тиме је јасно истакнут захтев да нема више потребе у нашем друштву да се, после готово четрдесет година од почетка интензивнијег развоја образовања за социолошку професију (у Београду), „поверавају” највећи степени образовања стручних предмета из области социологије “кадровима” из других области образовања; осим ако се не ради о ретким даровитим појединцима који су допринели развоју социолошког знања.²⁶ Наравно, изузеци се могу толерисати само у оним случајевима када је реч о наставницима који се највећи део свог радног века баве социологијом, на тај начин да по доприносу професији (науци) не заостају од социолога. Тиме је, такође, универзитетској јавности скренута пажња да нема тих “заслуга” којима би требало попуштати у одлучивању о социолошким “кадровима”, осим конкретног сазнајно-професионалног доприноса социологији и њиховог утицаја на допринос Катедре као целине професионализацији социологије и њеној препознатљивости у ширим друштвеним оквирима. За добро урађен посао, у том смислу, свакако треба одати признање појединцима, али социолозима (треба да) је страно свако патерналистичко заклањање иза “заслуга”.

²⁵ При томе, треба напоменути да су 3 асистента-приправника тада били у поодмаклом добу живота за та звања (преко 33 године старости, а изабрани су у то звање први пут). Такође је индикативно да су два (од четири) асистента-приправника изабрали да студирају постдипломске студије на политичким наукама.

²⁶ За то нема више потребе ни у средњешколском образовању!

Тада урађена “пројекција” о потребама Катедре (а, од 1998. године, и посебног Одсека за социологију) за ангажовањем одговарајућег броја наставника и асистената/сарадника (Вид. *Таб. 4*), у наредној деценији и по, углавном се реализовала око “оптималне варијанте” за наставнике и “минималне варијанте” за асистенте/сараднике. После двадесетогодишњег развоја, 2008. године, на Одсеку за социологију ангажовано је 19 наставника и асистената/сарадника²⁷; и то: 8 редовних професора (од којих 5 има основно социолошко образовање); 1 ванредни професор (са “целовитим” социолошким образовањем); 3 доцента и 7 асистената (са основним социолошким образовањем).²⁸

Одсек за социологију је добио акредитацију за сватри степена образовања (основном, мастер и докторском), заједно са осталим одселима на Филозофском факултету (2009. године) за наставну, научну и научноистраживачку делатност.²⁹ Наставна делатност односи се на образовање студената за социолошку професију на матичној групи (дипл. социолог), као и на стицање социолошких знања високостручног нивоа на осталим студијским групама Филозофског факултета и неких других факултета новосадског универзитета. Научноистраживачка делатност се одвија претежно у Центру за социолошка истраживања (ЦИ), као специфичној организационој целини у оквиру Одсека (који је почео са радом априла 1997. године). Посебна улога тог центра намењена је укључивању студената, постдипломаца и доктораната у научноистраживачки рад. Од краја 80-тих година 20-тог века је урађено 5 средњорочних научних пројеката, које је финансирао министарство за науку Владе Републике Србије. У оквиру Одсека налази се семинарска читаоница, као и центар за научно-издавачку делатност за потребе студената, сарадника и других корисника. Организовање научних скупова је једна од делатности Одсека. Од 1993. године организовано је 7 научних скупова (самостално, или у сарадњи са Српским социолошким друштвом), који се именују као “Новосадски социолошки дани”. Наставници и сарадни-

²⁷ На двадесетогодишњицу развоја, на Одсеку за социологију на Филозофском факултету у Новом Саду раде следећи наставници и асистенти/сарадници: др М. Трипковић, др Д. Коковић, др Б. Милошевић, др Љ. Пушић, др Р. Степанов, др Г. Трипковић, др Г. Вуксановић, др З. Кубурић, др Д. Маринковић, др Ж. Лазар, др С. Шљукић, др П. Миленковић, др В. Соколовска, др М. Шљукић, др Марко Шкорић, др С. Стојшин, др Д. Ристић, др А. Кишјухас, др А. Пајванчић.

²⁸ На Одсеку су ангажована и 2 редовна професора - спољна сарадника (без основног социолошког образовања) - за „помоћне“ предмете.

²⁹ Школске 2002/03. године основане су и специјалистичке студије, које садрже седам смерова: Социологија образовања, Социјална комуникација, Организационо-управљачки смер, Социјална истраживања, Социологија религије, Социологија политике и Социологија спорта.

ци Одсека за социологију се повремено ангажују у раду социолошких удружења и у уређивању социолошких часописа, а сам Одсек је средиште у Војводини око кога се окупља део чланова Српског социолошког друштва – у оквиру Новосадског огранка за социологију тог друштва.³⁰

То су само неки основни показатељи из којих се види да је институционални развој социологије у Новом Саду знатно унапредовао, у односу на тегобне почетке и велики заостатак у односу на друге универзитетске средине у Србији у другој половини 20-тог века. Највећа препрека данас за прихватање социологије на неким нематичним факултетима (и групама на самом Филозофском факултету) тиче се отпора “стручњаштва” (Милошевић, 2007: 24-26)³¹, који посебно долази до изражаја у последње време (у коме се “стручњаштво” настоји идеолошки “заклонити” иза наводног диктата “болоњског процеса”, који је претежно прагматички схваћен). Ипак, релативно велика заинтересованост (све квалитетнијих) студената, који се уписују на Одсек за социологију, указује на неповратан процес социолошке професионализације и на новосадском универзитету, као и на високим струковним школама у АП Војводини.³²

³⁰ Подсећања ради, пре неколико година у Новом Саду је социолог др Д. Маринковић (један од малобројних студената, који су се првих пет година уписивали на „двојну“ групу за филозофију и социологију на новосадском филозофском факултету) основао тзв. Војвођанску социолошку асоцијацију, као невладино удружење (са својим часописом *Журнал за социологију* и специјализованом преводилачко-издавачком делатношћу из области социологије); које у том смислу делује готово потпуно независно од професионалног социолошког удружења у Србији, осталом као и свака друга (садашња) НВО.

³¹ Иако је отпор „стручњаштва“ усмерен према сваком општем знању, он се посебно рефлектује на социолошко сазнање. Поред тог отпора социологији, још увек „тињају“ раније идеолошке „реминисценције“ и појединачни лични („паланачки“) анимозитети у односу на савремено „исходиште“ новосадске социологије; које је готово у целости везано за београдску, као прву социолошку групу у Србији (и бившој Југославији). Могло би се, без ограда, рећи да је савремена новосадска социологија најцеловитији „изданак“ београдске; знатно више него остале (нишка и приштинска/косовскомитровачка, или било која на просторима бивше Југославије); без обзира на појединачна настојања да је опет „прилагоде“ локалним (провинцијским) оквирима и идеолошким пројекцијама.

³² Више о том аспекту развоја социологије на новосадском универзитету вид. прилог Б. Милошевић и Г. Вуксановић у зборнику који је посвећен 50-годишњем развоју социологије у Србији (*Социологија у Србији 1959-2009 – Институционални развој*, 2009: 159-174).

Литература

- Богдановић, М. и сар.(1990), *Социологија у Југославији – институционални развој*, Београд: ИСИ ФФ
- Милошевић, Б. (2007), *Социологија и савремени свет*, Нови Сад: Фил.фак.
- Митровић, М. (1982), *Југословенска предратна социологија*, Београд: ИИЦ ССО
- Социологија у Србији 1959-2009 – Институционални развој*, Београд: Службени гласник и Филозофски факултет
- Тридесет година Пољопривредног факултета у Новом Саду (1954 - 1984)*, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду - Пољопривредни факултет, 1984.
- Четрдесет година Пољопривредног факултета у Новом Саду*, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет, нов.1994.
- Универзитет у Новом Саду, Преглед предавања за школску 1962 - 1963. годину*, Нови Сад, 1963.
- Универзитет у Новом Саду, Преглед предавања за школску 1963 - 1964. годину*, Нови Сад, 1963.
- Универзитет у Новом Саду, Преглед предавања за школску 1972 - 1973. годину*, Нови Сад, 1973.
- Универзитет у Новом Саду, Преглед предавања за школску 1982 - 1983. годину*, Нови Сад, 1983.
- Универзитет у Новом Саду, Преглед предавања за школску 1984 - 1985. годину*, Нови Сад, 1984.
- Универзитет у Новом Саду, Преглед предавања за школску 1994 - 1995. годину*, Нови Сад, 1995.
- www.uns.ns.ac.yu/rs/
- www.unsff.ns.ac.yu/rs/

Božo Milošević, Novi Sad

SOCIOLOGY AT THE UNIVERSITY OF NOVI SAD: INSTITUTIONAL DEVELOPMENT AND INSTITUTIONAL OBSTACLES

Summary

In this paper the institutional development of sociology at the University of Novi Sad is analyzed. It is understood as one of the factors of “difficult” sociological professionalization in this part of the Serbian society. Using empirical evidence, the author supports the basic thesis, which says that the institutional development of sociology in this part of the Serbian society is late for almost two decades, when compared with other university centers of the Serbian (ex Yugoslav) society, because of the obstacles produced by specific ideological-political circumstances. The paper presents plenty of data that show how these obstacles were overcome at the University itself (and its faculties and higher schools in the Serbian autonomous province of Vojvodina), and how the Department of Sociology was formed at the Faculty of Philosophy. The paper is a contribution to 50th anniversary of institutionalization of sociology in Serbia.

Key words: sociology in Serbia, Department of Sociology in Novi Sad, professionalization, sociological cadre, sociology of sociology.